

## ÓDA A TÁVOZÓ NAPHOZ

Hideg, világos éj; fagy-börtönében  
 Szenved fa, föld; aludj, nyugodva, szépen —  
 Ki mély zaklatásoktól elalélva  
 Hulltál: remény, küzdés, jóért-harc: drága, néma  
 Világ! Amerre nézek, röpke jel sem  
 Biztat; jövő, cél, hit: nagy hó-lepelben  
 Fekszik; és nagy felhőkbe beboritva  
 Fut mind messzebb a Nap, villanó, ritka  
 Fényvel. Aludj, Föld; és Isten veled, te —  
 Ki elhagysz, míg minket itt tél temet be:  
 Szabadság! Legyen útid jó az Űrben,  
 Míg visszajössz, nagy pályád megkerülten,  
 Megint! S ha álmunk nagy: csak erőinket  
 Gyűjtse: késznek lenni, ha újra gerjed  
 Lángod. Tél és fagy fog, fojtó, ezer kény —  
 De nem félek! Jöttöd záloga: törvény!

## EMBEREK ÉS ÁLLATOK

Irta: NEUFELD BÉLA

Egy csehszlovákiai nagy német lap karácsonyi számában pályázatot hirdetett a következő címmel: *Élmények az állatokkal*. A pályázatra 1183 válasz érkezett. A lap szerkesztősége találóan jegyezte meg, hogy nyilván nem a pályadíjak váltották ki ezt a tömeges részvételt, hanem a pályázók lelki szükséglete, hogy véleményeiket az állatokkal elmondják. Érdekes volna már csak állatlélektani szempontból is végigböngészni ezt a gyűjteményt, a lap ugyanis csak néhány válogatott szemelvényt közöl le a válaszok tömegéből. De ha ettől el is tekintünk, — pedig az állatlélektannak ma már kiterjedt irodalma van s nyilván a pszichoanalízis tanításai nyomán már az állatok neuroziséval is foglalkoznak — a pályázók tömeges részvétele emberlélektani szempontból is figyelmet érdemel.

Ember és állat: ez a vonatkozás sokrétű és mélyreágazó. Amíg a mélységlélektan (Freud) nem fedte fel a tudattalan lelki rétegek és az ősi gyermekségbe nyúló lelki élmények mintázó erejét, addig az állat és az ember kölcsönhatásai a felület tükrözésében a hasznosság és a vele többé-kevésbé összefonódott rokonszenv, vagy ellenszenv képleteiben mutatkoztak meg. Voltak és vannak hasznos háziállatok, állatok, mint az ember játékszerei, vadállatok, amelyeket ketrecek mögött szeretünk nézdegélni. Ezek az állatok, amelyeknek lelkiélete a figyelő előtt nyilvánvaló, az ember számára többet jelentenek, mint azt a felületes szemlélet gondolná. Hogy az állatoknak nincs lelki életük, azt legfeljebb csak a vallási dogmatika és a laikus ember antropocentrizmusa vonhatja kétségbe. A vallási dogmatika, amely az egyéni lélek halhatatlanságát hirdeti, szükségképpen kizárja az állatvilágot a lélek birodalmából, miként az emberi gőg, vagy együgyűség, mely az állatiban nem hajlandó elismerni a lelket, mely szerinte az ember kiváltsága. Hiszen éppen ez különbözteti meg az embert az állattól, szokták mondani. Sajátságosan, ennek az elméleti ítéletnek lépten-nyomon ellentmond az emberek tényleges

magatartása.

Persze vannak mélyreható különbségek az emberi lélek s az állati felépítésében, ez utóbbi az emberéhez képest végtelenül primitív, amennyiben az állati lelki életet az ösztönök uralják, s azok a magasrendű szellemi készségek, a tudatos én-nek jellemzői, amelyek a homo sapiens fejlődéstani vívmányai, az állati lélekben egészen alárendelt szerepet játszanak. Kétségtelen, a természetben szabadon élő állat számunkra éppen azt jelenti, amit mi emberek, civilizációs embertörténetünkben, mint faj és mint egyén túlfejlődni igyekszünk: az ösztönök uralmát. Mert a tudattalan bennünk lényegében ugyanaz, mint az állat kívül a természetben. Ezért mondják az ösztön féktelen megnyilatkozásaira, hogy az „állati“. De éppen ennek az ösztönmagnak eredendő közössége az élők világában mély memento, hogy ne tekintsük magunkat az élők fejlődési sorából kiszakítottak. Ha még oly nagy is az ember megfutott fejlődéstörténeti pályája, a paleontológia, az összehasonlító anatómia, a fiziológia, de bizonyos alapvető lelki magatartások is erősen emlékeztetnek az ember és a fejlődött állatok testi felépítésének és működési mechanizmusának ősi egyezőségére, mely a differenciálódás útján ugyan magasrendű strukturákat alakított ki, de vázában ma is változatlanul ősi analógiákat reprezentál. Az állat — mondják — tisztán ösztönlény, ami kétségtelenül érvényes a vadállatokra. Már a háziállatok csoportjánál törést szenved az ösztönuralom. A dresszura, a nevelés az állatnál éppúgy az ösztönök fékezésének, tompításának szolgálatában áll, akárcsak a gyermekembernél. Természetesen az állatnál a dresszura az állati intelligencia korlátaiba ütközik, de elvileg a folyamat azonos természetű. Igen érdekes megfigyelni, hogy a nevelés módszereinek, eszközeinek változásával az új „pedagógia“ az állatvilágban is utat tör magának, s ha egykor a brutalitás volt a nevelő elv, ma a gyöngédség. (Legalább is fejlett műveltségű állatszeliiditónél.) Ez a magatartás is meggyőzően tanúsítja, hogy az ember igenis lelkies lénynek tekinti az állatot, ha tudatilag ezt talán kétségbe is vonja. A lélek kisajátításával az ember számára megkülönböztető határvonalat kíván húzni az ösztönlény állat, s a lélekkel gazdagodott ember között. Ámde elfelejtik, hogy éppen az új lélektan fedte fel az ösztönök alapvető jelentőségét a lelki élet megnyilatkozásában, s amit léleknek nevezünk, az nem holmi érzékfeletti lényegiség, amely légüres térben lebeg, hanem ellenkezőleg az ösztönök ősi alapzatára épült fellegvár. Sajátos, hogy a primitív ember — itt a vadakra gondolunk — minő más magatartásokat mutat éppen az állatokkal szemben. Nem a totemizmus intézményére gondolunk s a szent állatra, amely a totemhez tartozók védője s amelyet nem szabad elejteni, hanem a vadak magatartására a megölt állatokkal szemben. *Levy-Brühl* ismert könyvében (*La mentalité primitive*) példák bőségével szemlélteti, hogy a vadember, amidőn a harcban az állatot elejtette, mielőtt husát elfogyasztaná, ünnepélyes ceremóniákkal engeszteli ki a megölt állat szellemét (a lelket), melyet ép' oly halhatatlannak tart, miként a magáét. Persze itt mágikus fokon jelentkezik még minden élő szellemi (lelki) halhatatlansága, ami lényegileg elűtő pl. az ótestamentum engesztelő áldozataitól, mely állatok feláldozásával véli kibékíteni haragvó istenét. Itt az állatáldozás éppen megfordítva, az állat lélektelenségének meggyőződésében történik. Végtelenül érdekes, s az ember és állat vonatkozásaiban bevilágító Freud lelete, amelyet a primitiveknél és a neurotikusoknál észlelt. (Totem und Tabu.) Ismeretes, hogy egyes gyermekek állatisszonyban szervednek. Ló, macska, kutya, tyúk stb. a félelmük tárgya. A pszichoanalízis felfedte ezeknek a gyermeki állatphobiáknak rejtett értelmét. Kimutatta, hogy az

állat mögött az apa rejlik, hogy az állatszony valójában az apáról a kérdéses állatra eltoltt konfliktusos helyzet eredője, s a gyermek — bizonyos tudattalan ősi mechanizmusok segélyével — úgy próbál szabadulni a belső konfliktustól, hogy azt a külvilágba vetíti. Bár ezzel újabb neurótikus helyzetet teremt az állatszony formájában, mégis ez eredeti belső feszültségtől (amelynek magva az u. n. Ödipus-komplexum) ilyképpen mentesül. A részletek nem tartoznak ide, elég a tény, hogy a lélek bizonyos esetekben a projekciós-mechanizmusok útján igyekszik tehermentesülni a belső konfliktusoktól s az apa-gyermek ősi konfliktusában, az apát az állatokkal helyettesíti. A totemizmus rendszerében, a totemállat tiszteletében — a primitiveknél — ugyancsak az Ödipus-komplexum elfojtott vágytörekvéseit véli a pszichoanalízis felismerni, amiből aztán megszemenő, az erkölcs és kultura kezdeteit ide visszavezető merész következtetéseket von le.

De messze elkalandoztunk. Azzal kezdtük, hogy az állat és ember vonatkozásainak tartalma túl a felületi motivációkon mélyebb rétegekbe nyulik, melyeket a pszichoanalízis a tudattalan fogalmával jelöl. Az ember állatszeretete is mélyen a gyermekség emlékeiből táplálkozik. Ezen a ponton az analitikus gyakorlat kétségtelen, döntő bizonyítékokat szolgáltat. Megállapítható, hogy minden tultengő állatszeretet mélyén a szadisztikus jellegű gyermekélmények húzódnak meg. A felnőtt, aki megvallottan az állathoz közelebb érzi magát, mint az emberekhez, minden esetben ösztönszerkezetében és fejlődésében éppen ezeknek a szadisztikusan jellegzett ösztönfázisoknak élménytörténetével terhelt. Állatkinzás a gyermekségben és állatrajongás a felnőtt korban — az érem két oldala, feltéve, hogy az ösztöntörekvés átszellemítése, vagy elensúlyozása („Reaktionsbildung“) sikerül. De erről részletesen irtunk már „Szadizmus és viviszekció“ címmel. (Korunk 1933. okt.)

Van-e a mai ember vonatkozásában valami sajátos, korszerű? Erre nehéz egyértelműen felelni. Nem arra a divathóbortra kell itt gondolnunk, hogy a felsőbb osztályok hölgyei garderoobjuk egyik lényeges kellékül a kutyákat tekintik, amelynek színe, szőre, nagysága, fajtája megfelel „urnője“ külső vagy belső alkatának, ahol tehát az állat a díszítő kellék eszköz-szerepét tölti be. Itt inkább arra gondolunk, hogy mint válik az állat — természetesen a legemberibb állat, a kutya — regény hőssé, témává. Nem is *Jack London*-ra gondolunk s a filmek *Rintin-Tintin*-jére, hanem az újabb idők állatregényeire, (*Márai, Capek, Behrend*, stb.) ahol a „hős“ lelki élete áll az ábrázolás középpontjában. Persze, hogy az író szemlélete többnyire antropomorf, azt felesleges hangsúlyozni. Tény az, hogy a mai életünkben sok-sok ember érzi a társadalmi lét egyedüliségét, a társtalanságot, s azt, amit H. Drisch a filozófus, az egyéni lélek elszigeteltségének nevezett. Ő ezt a filozófia szféráiban elemezte, de inkább a földre kellene leszállni s itt kutatni ennek a lelki magányosságnak és elszigeteltségnek mai konkrét, társadalmi okait.

Tény az, hogy sok ilyen magányos lélek menekszik a társtalanság ridegségéből az állattal való barátság pótlékörömébe. Kivált nőknél — ismeretesen aggszüzeknél és gyermekteleneknél — tapasztalható ez a vonás. Egy sajátos esetre hivatkozhatom egy gyermektelen asszony életéből, aki kutyája kimúltát nehezen tudta elviselni s ahol az álmok elemzése felfedte, hogy a kutya a nő számára — a lélek tudattalan mélyeiben — a gyermek szerepét töltötte be...

Ugy gondolom, hogy a kollektív közületekben, amely áttöri az egyéni lét elszigeteltségének korlátait, a kutya-kultusz mai formái el fognak tűnni.